רב המנונא אורי בחרתא דארגז בשני דרב חסדא רבינא סר סכינא בבבל א"ל רב אשי מאי טעמא עבד מר הכי א"ל והא רב המנונא אורי בחרתא דארגז בשני דרב חסדא אמר ליה לאו אורי אתמר אמר ליה אתמר אורי ואתמר לא אורי בשני דרב הונא רביה הוא דלא אורי ואורי בשני דרב חסדא דתלמיד חבר דיליה הוה ואנא נמי תלמיד חבר דמר אנא אמר רבא צורבא מרבנן חזי לנפשיה רבינא איקלע למחוזא אייתי אושפיזכניה סכינא וקא מחוי ליה אמר ליה זיל אמטייה לרבא אמר ליה לא סבר (א) מר הא דאמר רבא צורבא מרבנן חזי לנפשיה אמר ליה אנא מיזבן זבינא (סימן זיל"א (ב) להני"א מחלי"ף איק"א ויעק"ב) רבי אלעזר מהגרוניא ורב אבא בר תחליפא איקלעו לבי רב אחא בריה דרב איקא באתריה דרב אחא בר יעקב בעי רב אחא בריה דרב איקא למיעבד להו עיגלא תילתא אייתי סכינא וקא מחוי להו אמר להו רב אחא בר תחליפא לא ליחוש ליה לסבא אמר להו ר"א מהגרוניא הכי אמר רבא צורבא מרבנן חזי לנפשיה חזי ואיענש רבי אלעזר מהגרוניא והאמר רבא צורבא מרבנן חזי לנפשיה שאני התם דאתחילו בכבודו ואי בעית אימא שאני רב אחא בר יעקב דמופלג אמר רבא ולאפרושי מאיסורא אפילו בפניו שפיר דמי רבינא הוה יתיב קמיה דרב אשי חזייה לההוא גברא דקא אסר ליה לחמריה בצינתא בשבתא רמא ביה קלא ולא אשגח ביה א"ל ליהוי האי גברא בשמתא א"ל כי האי גוונא מי מתחזא כאפקרותא אמר ליה [1]אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' כל מקום שיש בו חילול השם אין חולקין כבוד לרב אמר רבא בפניו אסור וחייב מיתה שלא בפניו אסור ואין חייב מיתה ושלא בפניו לא והא תניא ר"א (ג) אומר לא מתו בני אהרן עד שהורו הלכה בפני משה רבן מאי דרוש [2]ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח אמרו אף על פי שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט ותלמיד אחד היה לו לרבי אליעזר שהורה הלכה בפניו אמר רבי אליעזר לאימא שלום אשתו תמיה אני אם יוציא זה שנתו ולא הוציא שנתו אמרה לו נביא אתה אמר לה לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי אלא כך מקובלני כל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן אותו תלמיד יהודה בן גוריא שמו והיה רחוק ממנו שלש פרסאות בפניו הוה והא רחוק ממנו שלש פרסאות קאמר וליטעמיך שמו ושם אביו למה אלא שלא תאמר משל היה אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל המורה הלכה בפני רבו ראוי להכישו נחש שנאמר [3]ויען אליהוא בן ברכאל הבוזי ויאמר צעיר אני לימים וגו' על כן זחלתי (ד) וכתיב [4]עם חמת זוחלי עפר זעירי אמר רבי חנינא נקרא חוטא שנאמר [5]בלבי צפנתי אמרתך למען לא אחטא לך רב המנונא רמי כתיב בלבי צפנתי אמרתך וכתיב [6]בשרתי צדק בקהל רב לא קשיא כאן בזמן שעירא היאירי קיים כאן בזמן שאין עירא היאירי קיים אמר רבי אבא בר זבדא כל הנותן מתנותיו לכהן אחד מביא רעב לעולם שנאמר [7]עירא היאירי היה כהן לדוד (ה) לדוד הוא דהוה כהן לכו"ע לא אלא שהיה משגר לו מתנותיו וכתיב בתריה [8]ויהי רעב בימי דוד ר' אליעזר אומר מורידין אותו מגדולתו שנאמר [9]ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא וגו' אע"ג דאמר להו לאחי אבא צוה ואותי לא צוה אפ"ה איענש דכתיב [10]ולפני אלעזר הכהן יעמד ולא אשכחן דאיצטריך ליה יהושע א"ר לוי כל דמותיב מלה קמיה רביה אזיל לשאול בלא ולד שנאמר [11]ויען יהושע בן נון משרת משה מבחוריו ויאמר אדוני משה כלאם

וכתיב

חרתא. שם העיר: **דארגז.** שם האיש שנגלה והוא אמגושי כך ראיתי בתשובת הגאונים: **סר סכינא.** בדק סכין לטבח ולא אמרו (כ) להראות סכין לחכם אלא מפני כבודו של חכם ונמצא רבינא נוטל לו עטרת כבוד העיר ורב אשי רבו במתא מחסיא הוה והיא מבבל: **דהא** (ל) **רב המנונא אורי בחרתא דארגז.** הואיל ולא היה רבו דר בה אע"פ שהיתה בבבל ואני לא הוריתי במתא מחסיא שהיא מקומך: **תלמיד חבר.** חכם כמותו אלא שלמד ממנו דבר אחד או יותר: **לנפשיה.** בודק סכין לשחוט בו הוא עצמו בהמה שלו ואין צריך להראות לרבו: **למחוזא.** אתריה דרבא: **אנא מיזבן זבינא.** כי אכילנא מהאי בישרא בדמי אנא זבין לה מינך הלכך לאו לנפשאי אלא כשאר טבחא הוית לי: **עגלא תילתא.** גדל שליש ואז הוא עומד בעיקר טעם בשרו כדתנן (ב"מ דף סח.) ומגדלין אותן עד שיהו משולשין ואמרינן נמי (שם דף סט.) מותר שליש בשכרך אלמא אורחיה עד שליש. ל"א שלישי לבטן (ו) וקשה לי הא דאמר בעלמא (סנהדרין דף סה:) רב חנינא ורב אושעיא הוו עסקי בספר יצירה וכל מעלי שבתא איברי להו עגלא תילתא דהתם מאי שלישי לבטן איכא הא לא היה בבטן מעולם: **לא ליחוש לסבא.** לרב אחא בר יעקב ובתמיהה קאמר: **דאתחילו בכבודו.** מאחר שנאמר לו דניחוש לסבא והתחילו לדבר בכבודו לא היה לו לזלזל בדבר: **ואב"א שאני רב אחא בר יעקב דמפליג.** הרבה מאד היה זקן וחכם: **ולאפרושי מאיסורא.** רואה תלמיד אדם רוצה לעבור עבירה ורבו שם ושותק מותר לתלמיד לקפוץ ולגעור: **בצינתא.** בדקל. ואין משתמשין באילן משום שבות: **אמר ליה.** רבינא לרב אשי הא מילתא דעבידת קמך השתא מי הויא אפקירותא חוצפא או לא: **אין חכמה וגו'.** אין תורת חכמה וכבוד ותבונה ויועץ עומדת כנגד חילול השם: **בפניו אסור.** להורות וחייב מיתה בידי שמים והא דרבא לאו לאפרושי מאיסור קאי אלא על הבא לישאל: **בפניו הוה.** והאי דקתני רחוק ממנו שהיה רחוק מקומו ממקום רבו שלש פרסאות ומיהו כי אורי קמיה אורי: **והא רחוק ממנו קאמר.** ואי הורא לאו רחוק ממנו הוא מאי אתא רבי יוחנן לאשמועינן: **צפנתי אמרתך.** כנסתי דברי מלהורות במקום שאהא חוטא עליהן: **צדק.** דברי תורה: **עירא היאירי.** רבו הוה כדכתיב היה כהן לדוד רב לדוד: **מורידין אותו מגדולתו.** לעיל קאי אדזעירי במורה הלכה בפני רבו: **את אחי אבא צוה.** דחלק כבוד למשה דכתיב אשר צוה ה' את משה (במדבר לא) והורה הלכות גיעול אך את הזהב: **איענש.** לירד מגדולה שפסקו לו מקמי הכי: **דכתיב ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו.** שהיה עתיד יהושע להיות צריך לישאל דבר הלכה מאלעזר: **ולא אשכחן.** לאחר מיתת משה דאיצטריך ליה יהושע לאלעזר לשאול כלום: **מוסיף.** משיב דבר מורה הלכה: **לשאול.** למיתה: **כלאם.** ראויים הם לכך דהוי ליה כמורה הלכה:

וכתיב

רב המנונא אורי בחרתא דארגז. תרי רב המנונא הוו חד שהיה תלמידו של רב חסדא כדמשמע הכא ובפרק קמא דקדושין (דף כה.) גבי סני דנזוניא דאמר ליה רב חסדא לרב המנונא זיל לנעינהו ועוד היה אחר שהיה תלמידו של רב כדלעיל בפרק כיצד מעברין (דף נג.) דאמר ליה רב לרב המנונא ברי מדאית לך אוטיב לך:

מאי דרוש ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח אע"פ שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט. לכאורה משמע שהקטרת שהקטירו על מזבח החיצון היה והוראת שעה היתה כדאשכחנא בקטרת של נשיאים כדאמרינן בשילהי התכלת (מנחות דף נ:) דאי על מזבח הפנימי הקטירו מאי שייכא אותה דרשה לשם והא לא היה יורד אש על מזבח הפנימי לשם קטרת דהא קי"ל בפרק אמר להן הממונה (יומא דף נג.) דמערכה שניה שעל מזבח החיצון לקטרת מיהו בתורת כהנים משמע שלבית קדשי הקדשים נכנסו להקטיר ולשם נשרפו וצ"ע:

כל הנותן מתנותיו לכהן אחד כו'. הא דקרי ליה עירא היאירי אף על פי שהיה כהן שמא אביו מאהרן ואמו ממנשה כדאמר במגילה (דף יב:) אביו מבנימין ואמו מיהודה ופשטיה דקרא כהן לדוד לאו כהן ממש הוא אלא שר כמו דאמר ובני דוד כהנים היו (שמואל ב ח):

מביא רעב לעולם. ואף על גב דכתיב (ז) על שאול ועל בית הדמים הא והא גרם וסמוכין קדרש:

מיד

עין משפט נר מצוה

ח א טור יו"ד סי' רמב:
ט ב ג ד טוש"ע שם סעיף ד בהג"ה:
י ה מיי' פ"ה מהל' ת"ת ה"ג וטוש"ע שם סעי' יא:
יא ו מיי' שם הלכה ב וטוש"ע שם ס"ד:
יב ז מיי' פ"ב מהלכות תמידין הלכה א סמג עשין קלא:
יג ח טוש"ע יו"ד סימן רנז סעיף ט:

◆

גליון הש"ס

גמרא צורבא מרבנן חזי לנפשיה. עיין בכורות דף לא ע"א תוס' ד"ה דהא. וכר"ם סוף פ"ב דנגעים: **שם** ולא אשכחן דאצטריך ליה יהושע. עי' סנהדרין דף טו. תוס' ד"ה מה תחלתה:

◆

מוסף רש"י

מצוה להביא מן ההדיוט. ואע"פ שהורו כלאו, נענשו שלא נטלו רשות (יומא נג.).

◆

רב נסים גאון

רבינא סר סכינא בבבל. בדק הסכין שלשחיטה שמא יהיה בה פגם ותרגום פוקד מסער. וכן דרכו שללשון חכמים שמחסרין את העי"ן והחי"ת. ואמרו סר סכינא, כלומר סער סכינא, ואומרין שותא כלומר שעותא, (ושותא) [ושודא] במקום שחדא. וכאלה רבות. ובפרק הכל שוחטין אמרו אמר רב חסדא מניין לבדיקת סכין מן התורה שנאמר ושחטתם בזה ואכלתם. פשיטא דכי נקבה טרפה בעיא בדיקה. בדיקת חכם קאמרינן כול'. ואמרינן האי טבחא דלא סר סכינא משמתינן ליה. והתם במסכתא דיום טוב בפרק [אין צדין] אמרו איבעיא להו מהו להראות סכין לחכם ביום טוב, רב מרי בריה דרב ביסנא שארי ורבנן אסרי. אמר רב יוסף ות"ח רואה לעצמו ומשאילה לאחרים.

◆

מסורת הש"ס

א) [פי' כמו סער עי' ערוך ערך סר ב], ב) [לקמן], ג) [גיר' הערוך ע' גר קטר פי' היה קושר חמורו בדקל], ד) [ברכות יט:] שבועות ל: סנהדרין קי., ה) [יומא נג.], ו) יומא כח:, ז) ברכות לא:, ח) [ב"ב טו.], ט) [גי' ע"י והרא"ש א"ר אבא בר כהנא כל המשגר וכו'], י) [צ"ל אלעזר], כ) [חולין יח:], ל) צ"ל והא,

◆

תורה אור השלם

1. אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד יי: משלי כא ל
2. ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח וערכו עצים על האש: ויקרא א ז
3. ויען אליהוא בן ברכאל הבוזי ויאמר צעיר אני לימים ואתם ישישים על כן זחלתי ואירא מחות דעי אתכם: איוב לב ו
4. מזי רעב ולחמי רשף וקטב מרירי ושן בהמות אשלח בם עם חמת זחלי עפר: דברים לב כד
5. בלבי צפנתי אמרתך למען לא אחטא לך: תהלים קיט יא
6. בשרתי צדק בקהל רב הנה שפתי לא אכלא יי אתה ידעת: תהלים מ י
7. וגם עירא היארי היה כהן לדוד: שמואל ב כ כו
8. ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחרי שנה ויבקש דוד את פני יי ויאמר יי אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבענים: שמואל ב כא א
9. ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה זאת חקת התורה אשר צוה יי את משה: במדבר לא כא
10. ולפני אלעזר הכהן יעמד ושאל לו במשפט האורים לפני יי על פיו יצאו ועל פיו יבאו הוא וכל בני ישראל אתו וכל העדה: במדבר כז כא
11. ויען יהושע בן נון משרת משה מבחריו ויאמר אדני משה כלאם: במדבר יא כח

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' לא סבר לה מר: (ב) שם סימן זיל"א מהגוניא: (ג) שם והא תניא ראב"י אומר לא מתו בני אהרן אלא על שהורו הלכה: (ד) שם על כן זחלתי ואירא וכתיב התם עם חמת זוחלי: (ה) שם כהן לדוד וכי לדוד הוא דהוה כהן לכולי עלמא לא הוה כהן אלא שהיה: (ו) רש"י ד"ה עגלא תילתא וכו' ל"א שלישי לבטן. נ"ב עיין בסנהדרין דף סה: (ז) תוס' ד"ה מביא וכו' דכתיב אל שאול ואל בית:

◆

רבינו חננאל

רבינא סאר סכינא. פי' בדק הסכין לטבח בבבל. כדגרסינן האי טבחא דלא סאיר סכיניה קמי חכם כו'. והוא מלשון פוקד תרג' מסער. א"ל רב אשי אמאי עבדת הכי, כלומר אנא רבך. א"ל רבינא הא רב חסדא אורי בכפריה בשני דרב הונא, ורב המנונא אורי בארגו, פי' שם מקום, בשני דרב חסדא. א"ל רב אשי לא הורה איתמר. [א"ל איתמר אורי ואיתמר לא אורין]. איתמר דאורי רב המנונא בשני דרב חסדא, מאי טעמא תלמיד חבר הוא גבי רב חסדא, אנא נמי גבי מר תלמיד חבר אנא. פי' מופלג, גדול בחכמה מופלג משאר חכמים. אמר רבא תלמיד חכם שרוצה לשחוט בביתו מה שיאכל, רואה הסכין ובודקו, אבל לבודקו לטבח שישחט ויקנה ממנו לא. אמר רבא ולאפרושי מאיסורא אפילו בפני רבו

רבינו חננאל (המשך)

שפיר דמי. כי הא דרבינא הוה יתיב קמיה דרב אשי, חזא לההוא גברא דהוה קא אסר חמרא בצינתא. פי' בדקל כדתנן ציני הר הברזל כשירות והן אילני תמרים. היה קושר בו החמור בשבת. א"ל רבינא ליהוי ההוא גברא בשמתא, א"ל רבינא לרב אשי כי האי גוונא מתחזי כאפקירותא אי לא. א"ל לא, אין חכמה ואין עצה ואין תבונה לנגד ה'. כל מקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב. אמר רב בפניו אסור וחייב מיתה שלא בפניו אסור ואינו חייב מיתה. ולא מתו שני בני אהרן אלא מפני שהורו הלכה בפני משה רבן. ותלמיד היה לו לר' אליעזר ויהודה בן גוריא היה שמו שהורה הלכה בפני רבו ולא הוציא שנתו. וא"ר אליעזר כל תלמיד המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה, וראוי להכישו נחש כו'. ונקרא חוטא, שנאמר בלבי צפנתי אמרתך למען לא אחטא לך. כל המשגר את מתנותיו לכהן אחד מביא רעב לעולם, שנא' וגם עירא היאירי היה כהן לדוד. ר' אלעזר אומר המורה הלכה בפני רבו מורידין אותו מגדולתו. שנאמר ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה זאת חקת כו'. כל דמותיב מלה באנפי רביה אזל לשאול בלא ולד. שנאמר ויען יהושע בן נון משרת משה וכו'. כלאם הטיל עליהן צורכי צבור והן כלין מאליהן,